

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З РИТМІКИ У
КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ З
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
2 курсу, групи SoO1-M21z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Філіппенко Вікторія Володимирівна

Керівник: **Докучина Т.О.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	7
1.1. Музичне виховання як напрям виховної роботи у закладі дошкільної освіти.....	7
1.2. Характеристика музично-ритмічної діяльності дошкільників.....	14
1.3. Особливості музичного виховання та формування музично-ритмічних здібностей у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.....	23
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ РИТМІКИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-РИТМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	28
2.1. Методика дослідження музично-ритмічних здібностей у дітей старшого дошкільного віку.....	28
2.2. Результати дослідження.....	40
2.3. Програма з корекційно-розвиткової роботи для старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями «Ритміка».....	53
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Дошкільне виховання спрямоване на розвиток гармонійної особистості дітей, що передбачає створення умов для інтелектуального, фізичного, естетичного, морального та емоційного розвитку. Одним із напрямів виховної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями є музичне виховання, в процесі якого здійснюється оволодіння оточуючою дійсністю шляхом сприймання музично-художніх образів, пізнання загальнолюдських цінностей, пов'язаних з природою, навколишнім світом та ін. Через музичне виховання дошкільник розвивається як особистість, у нього формується здатність до розуміння мистецтва музики.

Проблеми музичного виховання та розвитку музичних здібностей у дітей досліджували: С. Барило, І. Газіна, Я. Вишпінська, А. Гелунова, Т. Дорошенко, А. Корнюхова, Е. Куцин, С. Матвієнко, С. Нечай, М. Орап, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Савченко, О. Хижна та ін. Вченими вивчались питання музичного виховання дітей, вплив музики на формування їхньої особистості та ін. У корекційній педагогіці вченими досліджувались різні аспекти музично-ритмічного виховання дошкільників з інтелектуальними порушеннями (О. Василевська, І. Дуброва, Н. Квітка, В. Лощених, М. Омельченко, Л. Шмалько та ін.). Проте актуальними залишаються питання розвитку музико-ритмічних здібностей дітей, використання ритміки як засобу корекційно-розвиткової роботи з дошкільними з інтелектуальними порушеннями.

Актуальність дослідження проблеми музично-ритмічного виховання дошкільників з інтелектуальними порушеннями обумовила вибір теми дипломного дослідження «Особливості проведення занять з ритміки у корекційно-розвитковій роботі з дошкільниками з інтелектуальними порушеннями»

Мета дослідження – розробити програму з корекційно-розвиткової роботи для старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями «Ритміка».

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз літературних джерел з проблеми музичного виховання та формування музично-ритмічних здібностей дошкільників.

2. Визначити особливості музичного виховання дошкільників з інтелектуальними порушеннями на основі аналізу спеціальної психолого-педагогічної літератури.

3. Дослідити музичні здібності дошкільників з інтелектуальними порушеннями та типовим розвитком.

4. Визначити рівень сформованості та особливості музичних здібностей у дошкільників з інтелектуальними порушеннями

5. Розробити програму з корекційно-розвиткової роботи для старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями «Ритміка».

Об'єкт дослідження – формування музично-ритмічних здібностей дошкільників з інтелектуальними порушеннями у закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – програма з корекційно-розвиткової роботи для старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями «Ритміка».

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз та синтез психолого-педагогічної літератури з загальної та спеціальної дошкільної педагогіки;

- *емпіричні:* констатувальний експеримент, комплекс методів (вправ, ігор) для оцінки різних критеріїв сформованості музично-ритмічних здібностей у дошкільників, спостереження;

- *статистичні:* узагальнення, порівняння одержаних кількісних та якісних даних у процесі дослідження, їх систематизація.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що:

подальшого розвитку набуло вивчення проблеми музичного виховання дошкільників з інтелектуальними порушеннями;

досліджено рівні сформованості музично-ритмічних здібностей старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями;

розроблено програму з корекційно-розвиткової роботи для старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями «Ритміка»

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що узагальнено різні підходи до музичного виховання дошкільників у закладі дошкільної освіти, обґрунтовано значущість музично-ритмічної діяльності для гармонійного розвитку дошкільників з інтелектуальними порушеннями. Теоретичні результати дипломного дослідження є доповненням до вивчення особливостей музичного виховання дошкільників з інтелектуальними порушеннями, формування у них музично-ритмічних здібностей засобами ритміки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у дослідженні та визначенні рівня сформованості музично-ритмічних здібностей дошкільників з інтелектуальними порушеннями та розробці програми з корекційно-розвиткової роботи для старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями «Ритміка». Результати дослідження можуть бути використанні у роботі закладів дошкільної освіти зі спеціальною та інклюзивною формою навчання (вихователями, музичними керівниками, корекційним педагогам) у процесі музичного виховання дітей старшого дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями та у процесі організації корекційно-розвиткової роботи з ритміки. Також доцільним вважаємо використання результатів дослідження здобувачами вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта у процесі вивчення корекційної психопедагогіки, педагогіки інклюзивної освіти, методики корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності, у процесі проходження психолого-педагогічної та виробничої педагогічної практики в закладах дошкільної освіти.

Дослідження проводилось на базі Хмельницького закладу дошкільної освіти №25 «Калинонька» та Хмельницького закладу дошкільної освіти №53 «Веселка». Дослідженням було охоплено 20 дошкільників з інтелектуальними порушеннями та 21 дошкільник з нормо типовим розвитком 5-6 (7) років.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на науково-практичних конференціях, зокрема: на конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2022 навчальному році та на II Всеукраїнській науково-

практичній конференції з міжнародною участю «Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти» (09 листопада 2022 року, м. Кам'янець-Подільський). За результати дослідження опубліковано статтю у збірнику матеріалів конференції, де представлено роль ритміки у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Дипломна робота магістра складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (51 найменування). Загальний обсяг дипломної роботи магістра 78 сторінок, з них – 73 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

Аналіз літератури свідчить, що музичне виховання є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу в закладі дошкільної освіти. Музичне виховання являє собою цілеспрямований та систематичний процес формування особистості дитини засобами музичного мистецтва, що передбачає формування інтересів, здібностей та естетичного ставлення до музики. Музичне виховання та навчання дошкільників спрямоване на оволодіння дітьми різними уявленнями і знаннями, вміннями і навичками з музики, що реалізується під керівництвом педагога, який передусім допомагає дітям накопичувати музичний досвід.

Систематична робота з дітьми музично-ритмічною діяльністю є ваговою умовою для розвитку творчих здібностей, координації, пізнавальних процесів, формування музичних здібностей, естетичних смаків дошкільників. Використання ритміки у процесі навчання та виховання дошкільників з інтелектуальними порушеннями має вагоме значення для гармонійного розвитку їхньої особистості. У процесі музично-ритмічної діяльності створюються умови для розвитку пізнавальних процесів, моторики, емоційної сфери. Ефективність реалізації її завдань у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями визначається урахуванням особливостей психофізичного розвитку дошкільників, урізноманітненням форм і методів роботи, систематичністю цієї діяльності.

На основі теоретичного аналізу літературних джерел було визначено необхідність розвитку музично-ритмічних здібностей у дошкільників з інтелектуальними порушеннями з метою всебічного розвитку дітей. Тому метою констатувального етапу дослідження було визначення особливостей музично-ритмічних здібностей у старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

На основі теоретичного аналізу літературних джерел було визначено критерії оцінювання розвитку музично-ритмічних здібностей старших дошкільників, зокрема: емоційно-мотиваційний, музично-ритмічний, музично-

слуховий. До кожного із визначених критерії також було розроблено та обґрунтовано показники їх сформованості у старших дошкільників, які було покладено в розробку методики констатувального експерименту.

За результатами дослідження у високий рівень розвитку музично-ритмічних здібностей було виявлено лише у групі дошкільників з типовим розвитком (23,42%), які характеризуються сформованим емоційно-ціннісним ставленням до музики та ритмічної діяльності, проявляють до неї інтерес та активність у музично-ритмічній діяльності, мають сформовані музичні вподобання. Ці діти мають сформовану здатність орієнтуватись у просторі, рухатись у відповідному заданому напрямі, відтворювати ритм та визначати темп музичного твору.

Середній рівень музично-ритмічних здібностей біло виявлено у 37,22% дошкільників з інтелектуальними порушеннями та 68,26% дітей з типовим розвитком. У цих дітей недостатньо сформований інтерес до музичної діяльності, їхня активність у цій сфері є епізодичною, музичні вподобання частково сформовані. У дітей відзначаються труднощі орієнтування у просторі, узгодження рухів ніг та рук, моторики і мовлення. Вони не завжди чітко і правильно можуть відтворити ритм та визначити темп музики.

Низький рівень розвитку характерний для 62,78% дошкільників з інтелектуальними порушеннями та 8,32% дошкільників з типовим розвитком. У них не сформований інтерес до музики і потреба у музично-ритмічній діяльності. Емоційні реакцію на музику діти не виявляють, музичні вподобання у них не сформовані. Наявні значні труднощі орієнтування у просторі, координації рухів, визначення напрямку руху. Музичний ритм діти не можуть відтворити без допомоги дорослого, помилково визначають темп музики.

Результати констатувального дослідження показали недостатній розвиток музично-ритмічних здібностей у дошкільників з інтелектуальними порушеннями, які мають значно нижчі показники сформованості у порівнянні з однолітками з типовим розвитком.

Тому метою формувального етапу експерименту була розробка програми з корекційно-розвиткової роботи для старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями «Ритміка».

Основою для розробки програми корекційно-розвиткової роботи для старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями «Ритміка» стали Базовий компонент дошкільної освіти та Програми розвитку для дітей з інтелектуальними порушеннями. Аналіз стандарту дошкільної освіти та програми дозволив визначити напрями формування музично-ритмічних здібностей у старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями. Зміст корекційно-розвиткової програми розроблявся з урахуванням змісту програми з музичного виховання для дошкільників з інтелектуальними порушеннями та її основними завданнями, зокрема щодо музично-ритмічної діяльності з цією категорією дітей.

У програмі розкривається технологія, яка ґрунтується на музичних рухах, спрямована на цілісний розвиток особистості старших дошкільників. Корекційно-розвиткова роботи передбачає різні ігрові форми організації виховного процесу в закладі дошкільної освіти на основі співробітництва дитини та педагога. Програма корекційно-розвиткових занять складається з таких розділів: вступ до музично-ритмічних занять; зорово-ритмічні вправи; музично-ритмічні вправи та ігри; вправи на просторову орієнтацію; танцювально-ритмічні вправи.

Методика формувального експерименту містить також розроблений алгоритм розвитку музично-ритмічних здібностей у дошкільників з інтелектуальними порушеннями, який відображено у визначених етапах роботи.

Отже, розроблена програма з корекційно-розвиткової роботи «Ритміка» спрямована на розвиток музично-ритмічних здібностей дошкільників з інтелектуальними порушеннями, забезпечення їхнього гармонійного фізичного та особистісного розвитку. Перспективними напрямами дослідження буде апробація комплексу занять з ритміки відповідно до розробленої програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барило С.Б. Вплив музично-ритмічних рухів на загальний розвиток дітей дошкільного віку. *Наукове мислення*. URL : <https://cutt.ly/aMWuwis>
2. Барило С.Б. Конспекти лекцій з методики музичного виховання дошкільників. URL : <http://194.44.152.155/elib/local/389.pdf>
3. Білан О.І., Возна Л.М., Максименко О.Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля». Тернопіль : Мандрівець. 2013. 264 с.
4. Бондаренко Ю.А. Теоретико-методичні засади корекційного спрямування музичної діяльності дошкільників зі зниженим зором : дис...канд. пед. наук :13.00.03 - корекційна педагогіка. Київ, 2017. 744 с.
5. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. Київ: Муз. Україна, 1978. 255 с.
6. Вишпінська Я.Л. Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 288 с.
7. Вільчаковський Е.С., Денисенко Н.Ф., Шевченко Ю.М. Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 128 с.
8. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми, 2004. 428 с.
9. Газіна І.О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. 196 с.
10. Гац Г., Добринюк Л. Музичне виховання як невід'ємний чинник гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. №2(5). С. 21-26.
11. Гелунова А.М. У світі музики. Розробки занять для дітей від 4-6 років. Харків : Основа, 2014. 74 с.
12. Завалко К. Особливості музичного виховання у педагогічній системі Марії Монтесорі. *Музичний керівник*. 2012. № 11. С. 4-9.

13. Завалко К., Фір С. Основи Орф-педагогіки: навч.-метод. посіб. / за ред. К.В. Завалко. Чернігів : ПАТ «ПВК» Десна», 2018. 162 с.
14. Завалко К. Музично-ритмічне виховання за системою Еміля Жак-Далькроза. *Музичний керівник*. 2012. 11. С. 4-9.
15. Картава Ю.А. Лікувально-корекційний вплив музичного мистецтва в історичному аспекті. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*: збірник наукових праць ; за ред. О.М. Пехоти. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. № 1 (48), лютий. С. 127-132.
16. Ключко В. Ритміка та музичний рух : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 158 с.
17. Корнюхіна А. Музично-ритмічне виховання як важлива частина формування виконавської майстерності скрипаля-початківця. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2017. № 17. С. 37-41.
18. Куцин Е.К. Формування основи розвитку особистості засобами творчої музичної діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. / голов. ред. М.О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2019. Вип. 4 (160) С. 75–79. DOI: 10.5281/zenodo.3614397.
19. Лист МОН України «Щодо організації роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах», № 1/9-454 від 02.09.2016 р. URL : <http://osvita.kr-admin.gov.ua>.
20. Лісовська Т.А. Музичне виховання як педагогічна парадигма. *Вісник Черкаського університету*. 2010. Вип. 183. Ч. IV. С. 82-85.
21. Любан-Плоцца Б., Побережна Г. Музика і психіка. Київ : АДЕФ Україна. 2002. 200 с.
22. Матвієнко С.І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
23. Мельник Л.В., Малашевська І.В., Лазука М.М. Виховний вплив музичного мистецтва на формування особистості: ретроспективний аналіз. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 31. Т. 1. С. 121-124.

24. Музичну освіту дітям з особливими освітніми потребами: адаптована програма для початкової мистецької освіти / укладачі: О.Д. Білявська, О.Д. Гапончук, Л.В. Полтавченко, Р.О. Римцева, О.А. Сергійчук. Київ, 2019. 166 с.
25. Науменко Т. Музичне виховання найменших: Інтегровані заняття. Київ: Шкільний світ, 2017. 128 с.
26. Нечай С. Вводимо дитину у світ музики. *Дошкільне виховання*. 2010. № 26. С. 13-17.
27. Нечай С.П. Музика розвиває, виховує, оздоровлює : навч.-метод. посіб. Київ : Світич, 2012. 144 с. 186 с.
28. Ніколаї Г.Ю. Генеза системи музично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза та її функціонування в Європі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2009. № 2. С. 361-372.
29. Новгородська Ю.Г. Методика музичного виховання дошкільників. Тексти лекцій : навч. посіб. Ніжин : Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя, 2008. 128 с.
30. Омельченко М.С., Кордонець В.В., Юдіна Н.М. Особливості застосування засобів логопедичної ритміки в корекційно-педагогічній роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 78. С. 64-67.
31. Орап М.О. Музичне виховання дітей дошкільного віку. Київ : Главник, 2013. 145 с.
32. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : монографія. Київ : Освіта України, 2008. 272 с
33. Полякова А. Сучасні тенденції розвитку системи музично-ритмічного виховання молодших школярів. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 102-107.
34. Презлята Г. Народні рухливі ігри та забави. Івано-Франківськ : ОШПО, 2007. 202 с.

35. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю / І.М. Дуброва, В.П. Лощених, Л.П. Шмалько. Київ, 2013. http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/69_3/navchalni_programi11/.

36. Програмно-методичний комплекс «Навчання музики дітей зі складними (комбінованими) порушеннями психофізичного розвитку» / укладач Н. Квітка. Київ : 2013. 82 с.

37. Прокопович Т. Методичний інструментарій музичного керівника. *Музичний керівник*. 2014 № 9. С. 4-8.

38. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями: навч.-метод. посіб. / авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Сухіна, Н.А. Ярмола ; за наук. ред. О.В. Чеботарьової. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмченка НАПН України, 2018. 123 с.

39. Романюк І.А. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: збірник методичних матеріалів. Тернопіль: Мандрівець. 2007. 104 с.

40. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. Тернопіль: Навч. книга Богдан, 2011. 640 с.

41. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти. Київ : ІЗМН, 1998. 248 с.

42. Садовенко С.М. Експериментальна методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору. *Українська культура в контексті сучасних наукових досліджень та практичних реалій*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: ДАКККіМ, 2007. Ч. 2. С. 212-217.

43. Садовенко С.М. Розвиток музично-творчих здібностей дошкільнят засобами пісенно-ігрових методів дитячого фольклору. *Наукові записки*. Ніжин: Видавництво НДУ імені М.Гоголя, 2005. С. 72-76.

44. Самаріна С.І. Історія становлення і розвитку логоритмічного виховання дітей. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2017. № 3. С. 288-290.

45. Соколенко О.І. Значення й місце ритмічної гімнастики у процесі виховання дітей дошкільного віку з порушенням слуху. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*. 2013. № 8 (267). Ч. 1. С. 122.-128.

46. Тимошук С.В. Розвиток творчості дитини засобами музичної діяльності: за принципами концепції музичного виховання К. Орфа. *Обдарована дитина*. 2013. 5. С. 22-34.

47. Толочко Л.М., Толочко Р.М. Музично-ритмічна діяльність як засіб оздоровлення на уроках музичного мистецтва в початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 10. Т. 3. С. 22-25.

48. Шарапанюк А. Педагогічні засади музично-ритмічної діяльності у сучасних вітчизняних дошкільних навчальних закладах. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. № 40. С. 210-214. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/40/visnuk_24.pdf

49. Шикирінська О. Вплив музичного виховання на формування морально-естетичної культури дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2019. № 74. С. 36-39.

50. Bonacina S, Krizman J, White-Schwoch T, Nicol T, Kraus N. How Rhythmic Skills Relate and Develop in School-Age Children. *Glob Pediatr Health*. 2019. Jun 12. URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6566463/>

51. Williams K. Moving to the beat: Using music, rhythm, and movement to enhance self-regulation in early childhood classrooms. *International Journal of Early Childhood*. 2018. 50 (1). P. 85-100. URL :<https://eric.ed.gov/?id=EJ1174147>